

Research Article

THE DEVELOPMENT OF AN EMPATHY THEORY-BASED PROGRAM FOR ENHANCING
VOLUNTEER BEHAVIOR AMONG UPPER SECONDARY STUDENTS

การพัฒนาโปรแกรมที่ใช้ทฤษฎีการร่วมรู้สึกร่วมเป็นฐานเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสา
ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

Received: March 11, 2026

Revised: April 14, 2026

Accepted: April 20, 2026

Wiphaphan Mukkhuntod^{1*} Wichai Sawekgam² and Aumpon Makanong³

วิภาพรรณ มัคคุนทด^{1*} วิชัย เสวกงาม² และอัมพร ม้าคนอง³

^{1,2,3}Faculty of Education, Chulalongkorn University

^{1,2,3}คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

*Corresponding Author, E-mail: joule.wiphaphan@gmail.com

Abstract

This research aimed to (1) synthesize the components and behavioral indicators of volunteer behavior among upper secondary students and (2) develop an empathy theory-based program for enhancing volunteer behavior among upper secondary students. The study was conducted in two phases. Phase 1 involved the synthesis of the components and behavioral indicators of volunteer behavior through documentary analysis and a review of related literature and research, followed by expert validation of their accuracy and appropriateness. Phase 2 involved the development of the program based on empathy theory. The quality of the program was then evaluated by experts using the Index of Item-Objective Congruence (IOC), and the revised program was subsequently pilot tested with 27 upper secondary students. The findings revealed that (1) volunteer behavior among upper secondary students consisted of four components: altruism, participation, development, and awareness of public interest; and (2) the developed program comprised six steps: (1) building empathy awareness, (2) confronting situations and problems, (3) empathetic reflection and shared learning, (4) developing action guidelines, (5) integrated empathetic thinking and action, and (6) evaluation toward transformation. The pilot implementation indicated that the program could be applied in learning activities with students and showed potential for enhancing students' volunteer behavior.

Keywords: Program Development, Empathy Theory, Volunteer Behavior

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) สังเคราะห์องค์ประกอบและพฤติกรรมบ่งชี้ของพฤติกรรมจิตอาสาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย และ (2) พัฒนาโปรแกรมที่ใช้ทฤษฎีการเรียนรู้เป็นฐานเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ระยะที่ 1 เป็นการสังเคราะห์องค์ประกอบและพฤติกรรมบ่งชี้ของพฤติกรรมจิตอาสา โดยการวิเคราะห์เอกสารและทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญ ระยะที่ 2 เป็นการพัฒนาโปรแกรมที่ใช้ทฤษฎีการเรียนรู้เป็นฐาน จากนั้นให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินคุณภาพของโปรแกรมด้วยการประเมินความสอดคล้องรายข้อ (IOC) และนำไปทดลองนำร่องกับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 27 คน ผลการวิจัย พบว่า (1) พฤติกรรมจิตอาสาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ การเห็นแก่ผู้อื่น การมีส่วนร่วม การพัฒนา และการตระหนักถึงประโยชน์ส่วนรวม และ (2) โปรแกรมที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การสร้างความตระหนักในการเรียนรู้ (2) การเผชิญสถานการณ์และปัญหา (3) การสะท้อนคิดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบร่วมมือ (4) การสร้างแนวทางปฏิบัติ (5) การคิดและปฏิบัติอย่างร่วมมือ และ (6) การประเมินผลสู่การเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้ ผลการทดลองนำร่องสะท้อนว่า โปรแกรมสามารถนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้กับนักเรียนได้ และมีศักยภาพในการส่งเสริมพฤติกรรมจิตอาสาของนักเรียน

คำสำคัญ: การพัฒนาโปรแกรม ทฤษฎีการเรียนรู้ พฤติกรรมจิตอาสา

บทนำ (Introduction)

สังคมไทยในปัจจุบันเกิดวิกฤตการณ์ความเสื่อมถอยทางด้านค่านิยม คุณธรรม และจริยธรรม ซึ่งพบมากในช่วงวัยรุ่นและเยาวชนที่เป็นช่วงวัยแห่งการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัว ภายใต้การเปลี่ยนแปลงทั้งร่างกายและจิตใจที่เกิดตามธรรมชาติของช่วงวัย ปัญหาของวัยรุ่นและเยาวชนมีมากมาย โดยเฉพาะในสังคมเมืองและสังคมท้องถิ่นที่กำลังเติบโตเป็นเมืองใหญ่ หนึ่งในปัญหาสำคัญ คือ ปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงที่มีความเกี่ยวข้องกับค่านิยม คุณธรรม และจริยธรรมของวัยรุ่นและเยาวชน เช่น ยึดตนเองเป็นที่ตั้ง ไม่สนใจผู้รอบข้าง ให้ความสำคัญกับวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ขาดจิตอาสา และสำนึกสาธารณะ (National Committee on the Promotion of Child and Youth Development, 2018; Tiya, 2018) เห็นได้จากผลการศึกษาคุณลักษณะต่าง ๆ ที่แสดงออกถึงความเป็นพลเมืองมีส่วนร่วม (Active Citizenship) พบว่า เยาวชนไทยในปัจจุบันมีบทบาทสูงในเรื่องของการรักษาสีหน้าของตนเองและผู้อื่น แต่บทบาทในด้านของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อสังคมและชุมชน เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มชมรม องค์กรที่ทำงานเพื่อสังคม การบริจาคเงิน สิ่งของให้แก่กลุ่ม ชมรม องค์กรเพื่อสังคมยังมีบทบาทที่พบได้น้อยในเยาวชนไทย (Khon Thai Foundation, 2014) อีกทั้งผลการสำรวจต้นทุนชีวิตเด็ก และเยาวชนไทย อายุ 12-18 ปี ในปี 2562 และ ปี 2564 พบว่า ต้นทุนชีวิตของเด็กและเยาวชนไทยโดยรวมอยู่ในระดับปานกลางทั้งสองปี พลังชุมชนเป็นด้านเดียวที่ไม่ผ่านเกณฑ์อย่างต่อเนื่อง และมีแนวโน้มลดลง โดยกลุ่มตัวอย่างระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีต้นทุนชีวิตด้านพลังชุมชนสูงกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (Center for Morality Promotion (Public Organization), 2019, 2021) และผลการวิจัยเรื่องคุณภาพวัยรุ่นยังพบว่า เยาวชนไทยมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน การรับมอบหมายหน้าที่ที่มีประโยชน์และคุณค่าต่อชุมชน การมีส่วนร่วมกับเพื่อนบ้าน และการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาอยู่ในระดับต่ำ โดยเรียงลำดับจากน้อยที่สุด (Wajee as cited in Khothanam & Thamrongsotthitsakul, 2019)

ดังนั้น การพัฒนาและการปลูกฝังพฤติกรรมจิตอาสา (volunteer behavior) ให้แก่เยาวชนไทยในระดับมัธยมศึกษาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากช่วยพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และพัฒนาทักษะและความสามารถต่าง ๆ เช่น ทักษะการทำงาน ทักษะการสื่อสาร ความสามารถในการเป็นผู้นำ เป็นต้น อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมความมั่นใจในตนเอง การรับรู้

ความสามารถของตนเอง การเห็นคุณค่าของตนเอง อันนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และความสงบสุขในสังคม โดยประเทศไทย ผลักดันให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนมีส่วนส่งเสริมพฤติกรรมดังกล่าว ภายใต้จุดเน้นของยุทธศาสตร์แห่งชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12-13 ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนให้เป็นคนดี คนเก่ง และมีคุณภาพ (National Strategy Committee, 2018; Office of the National Economic and Social Development Council, 2016, 2022) เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559-2565) และแผนส่งเสริมคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2564-2570) ที่กำหนดคุณธรรมที่พึงประสงค์สำหรับคนในสังคมไทยทุกช่วงวัยไว้ 4 ประการ คือ พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา (National Moral Promotion Committee, 2016; Office of the Permanent Secretary, Ministry of Education, 2023) ดังนั้น การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรม ตามจุดมุ่งหมายและหลักการของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 ที่กำหนด (Ministry of Education, 2019)

จากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมจิตอาสาที่ผ่านมา ได้ข้อสรุปว่า พฤติกรรมจิตอาสาเป็นรูปแบบหนึ่งของพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม (prosocial behavior) ซึ่งการเกิดพฤติกรรมเอื้อต่อสังคมขึ้นอยู่กับคุณลักษณะภายในของบุคคล และสภาพแวดล้อม นอกจากนี้พฤติกรรมจิตอาสายังมีโมทัศน์ทางจริยธรรมและถือว่าเป็นพฤติกรรมจริยธรรม (Moral Behavior) รูปแบบหนึ่ง โดยมีมิติของจริยธรรมแบ่งออกเป็น 3 มิติ ได้แก่ พุทธิปัญญา (Cognition) ความรู้สึก (Feeling) และความประพฤติปฏิบัติ (Conduct) ดังนั้น พฤติกรรมจริยธรรมจึงมีลักษณะไม่คงที่ แต่อาจเปลี่ยนแปลงได้ตามเงื่อนไขหรือสถานการณ์ (Condition) ที่บุคคลกำลังเผชิญอยู่ (Roekarun, 2005) ฉะนั้น หากจะพัฒนาและส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมจำเป็นต้องพัฒนาและส่งเสริมทั้งพุทธิปัญญา ความรู้สึก และความประพฤติ และจากงานวิจัยที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการมีจิตอาสาและพฤติกรรมจิตอาสา สามารถจัดกลุ่มได้ 3 ลักษณะ ดังนี้ (1) การศึกษาถึงสภาพของพฤติกรรมจิตอาสาและปัจจัยที่ส่งเสริมพฤติกรรมจิตอาสา เช่น งานวิจัยของ Tupwong (2009) เป็นต้น (2) การพัฒนาและส่งเสริมพฤติกรรมจิตอาสา เช่นงานวิจัยของ Chuan Chen and Hwan Shyr (2021) และงานวิจัยของ Shi et al. (2021) และ (3) การพัฒนาเครื่องมือวัดพฤติกรรมจิตอาสา งานวิจัยของ Seesathan (2014) และงานวิจัยของ Nuansri (2019) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณากรอบองค์ประกอบและพฤติกรรมบ่งชี้ของงานวิจัยที่ผ่านมา ทำให้เห็นถึงความซ้ำซ้อนและคลุมเครือในองค์ประกอบและพฤติกรรมบ่งชี้ของพฤติกรรมจิตอาสา อีกทั้งยังพบว่า การเสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาจะอยู่ในลักษณะของการสร้างคุณลักษณะและพฤติกรรมจากบรรยากาศ สภาพแวดล้อม การสนับสนุนจากปัจจัยต่าง ๆ โดยเฉพาะปัจจัยภายนอก กล่าวคือ ทำให้เกิดปัจจัยภายนอกเพื่อกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมจิตอาสา ในลำดับถัดมา การจัดกิจกรรมส่งเสริมการมีจิตอาสาและพฤติกรรมจิตอาสาผ่านการฝึกอบรม การจัดการเรียนรู้ การเข้าค่าย การใช้โปรแกรม ภายใต้กรอบทฤษฎีและแนวคิดการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับการมีจิตอาสา แต่แนวทางหรือวิธีการที่ใช้ในการปรับเปลี่ยนส่งเสริมพฤติกรรม ยังไม่ถูกออกแบบเชิงกระบวนการมากเท่าที่ควร

จากที่กล่าวมาข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า แม้จะมีงานวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมจิตอาสาอย่างต่อเนื่อง แต่ยังพบช่องว่างสำคัญ ได้แก่ (1) องค์ประกอบของพฤติกรรมจิตอาสาของงานวิจัยที่ผ่านมาถูกนำมาใช้ในบริบทที่กว้างขวางในทุกช่วงวัยของบุคคล อย่างไรก็ตามการมีจิตอาสาและกิจกรรมจิตอาสาในแต่ละช่วงวัยย่อมมีความแตกต่างกัน บนพื้นฐานของพัฒนาการของ แต่ละช่วงวัย ดังนั้นองค์ประกอบและพฤติกรรมบ่งชี้ของพฤติกรรมจิตอาสาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จึงควรมีความแตกต่างกับนักเรียนประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และอุดมศึกษา แต่ปัจจุบันยังขาดงานวิจัยที่สังเคราะห์องค์ประกอบของพฤติกรรมบ่งชี้ของพฤติกรรมจิตอาสาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายอย่างเป็นระบบ และ (2) ปัจจุบันมีโปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมจำนวนมาก แต่ยังขาดโปรแกรมเสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาที่พัฒนาโดยใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา ส่งผลให้จิตอาสาที่เกิดขึ้นของบุคคล อาจไม่เป็นจิตอาสาอย่างแท้จริง อาจไม่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และมีแนวโน้มที่จะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ถาวร เนื่องจากแนวคิด

และทฤษฎีที่ใช้เป็นฐานไม่ได้ส่งเสริมให้เกิดแรงผลักดันภายในตัวบุคคลที่จะต้องการแสดงพฤติกรรมจิตอาสา และกระบวนการที่ใช้ในการส่งเสริมพฤติกรรมมีข้อจำกัดที่ทำให้ไม่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องและถาวร

จากการศึกษาและสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ หนึ่งสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้เกิดการทำความจิตอาสาจากภายใน คือ การร่วมรู้สึก (Empathy) เป็นองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ และเป็นทักษะทางสังคม ทำให้เกิดความเป็นห่วงเป็นใยผู้อื่น ผลักดันให้บุคคลต้องการสร้างและรักษาความสัมพันธ์อันดีกับบุคคลอื่น กระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจในการช่วยเหลือบุคคล และสามารถแสดงพฤติกรรมออกมาได้อย่างเหมาะสม (Batson et al., 1988; Chomya, 2021; Chuanwanlee, 2000; Egan, 1986; Goleman, 1998; Hoffman, 1977; Mehrabian & Epstein, 1972; Nowakowska, 2022; Office of the Royal Society, 2021; The Royal Institute, 2007; Tossaporn, 2000) โดยจากการศึกษาทฤษฎีการร่วมรู้สึก (Hoffman, 1981, 2000, 2001; Stein, 1970, 2008) ผู้วิจัยสรุปสาระสำคัญของทฤษฎีได้ว่า การร่วมรู้สึกของบุคคล เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นหลังจากการรับรู้และเข้าใจ ความคิด ความรู้สึก อารมณ์ และความต้องการของผู้อื่นที่ประสบกับเหตุการณ์ โดยใช้กระบวนการทางปัญญา (Cognitive Process) และกระบวนการทางอารมณ์ (Affective Process) ร่วมกับเหตุการณ์ ประสบการณ์ของตนเอง และบุคคลอื่น เพื่อกระตุ้นการรับรู้ ประมวลผล ตีความ และเชื่อมโยงเกี่ยวกับความความคิด ความรู้สึก อารมณ์ และพฤติกรรมของตนเองกับบุคคลอื่นอย่างลึกซึ้ง นำไปสู่การตัดสินใจที่จะตอบสนองอย่างร่วมรู้สึกที่เหมาะสมทั้งการตอบสนองแบบอัตโนมัติ และการตอบสนองแบบสมัครใจ ทั้งนี้ ความคล้ายคลึงของประสบการณ์ และคุณลักษณะส่วนบุคคล เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดการร่วมรู้สึกได้ง่ายและรวดเร็วมากขึ้น เพราะบุคคลที่มีประสบการณ์หรือคุณลักษณะคล้ายกับบุคคลอื่น จะมีการเชื่อมโยงทางจิตวิทยามีโอกาสเปิดรับ และเข้าใจได้ดีกว่า

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาโดยใช้ทฤษฎีการร่วมรู้สึกสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ที่สามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนในช่วงวัยรุ่นและเยาวชนที่กำลังศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายได้ โดยงานวิจัยชิ้นนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) (Wiratchai as cited in Kaemkate, 2008) มุ่งสังเคราะห์องค์ประกอบและพฤติกรรมบ่งชี้ของพฤติกรรมจิตอาสา ศึกษาและพัฒนาโปรแกรมทดลองจนนำไปสู่โปรแกรมที่พัฒนาไปศึกษานำร่อง เพื่อให้ได้ข้อมูลในการปรับปรุงและพัฒนาโปรแกรมให้เหมาะสมสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

วัตถุประสงค์ (Objectives)

1. เพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบและพฤติกรรมบ่งชี้ของพฤติกรรมจิตอาสาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย
2. เพื่อพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาโดยใช้ทฤษฎีการร่วมรู้สึกสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

วิธีดำเนินการวิจัย (Methodology)

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การสังเคราะห์องค์ประกอบและพฤติกรรมบ่งชี้ของพฤติกรรมจิตอาสาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย มีการดำเนินการ 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษาค้นคว้าข้อมูลพื้นฐานเพื่อใช้ในการสังเคราะห์องค์ประกอบ และพฤติกรรมบ่งชี้

1.1 ศึกษาปัญหาพฤติกรรมจิตอาสาของนักเรียน รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมจิตอาสา โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมจิตอาสา เพื่อให้ได้ความหมายและองค์ประกอบของพฤติกรรมจิตอาสา ซึ่งจากการจัดกลุ่มและจัดลำดับความถี่ของพฤติกรรม พบว่า องค์ประกอบของพฤติกรรมจิตอาสาที่พบบ่อยที่สุด ได้แก่ การเห็นแก่ผู้อื่น การช่วยเหลือผู้อื่น การเสียสละต่อสังคม การพัฒนา การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยครั้งนี้มุ่งเสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาที่เกิดจากภายใน จึงนำองค์ประกอบเหล่านี้ มาจัดกลุ่มตามทฤษฎีของ Clary and Snyder (1991) และแนวคิดของ Batson et al. (2002) ดังนั้น จึงสามารถแบ่งพฤติกรรมจิตอาสา (Volunteer Behavior) ออกเป็น 4 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) การเห็นแก่ผู้อื่น (2) การมีส่วนร่วม (3) การพัฒนา และ (4) การตระหนักถึงประโยชน์ส่วนรวม

1.2 ศึกษาองค์ประกอบของพฤติกรรมจิตอาสาแต่ละองค์ประกอบเพิ่มเติม โดยศึกษาจากตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเห็นแก่ผู้อื่น การมีส่วนร่วม การพัฒนา และการตระหนักถึงประโยชน์ของส่วนรวม เพื่อให้ได้ความหมาย และพฤติกรรมบ่งชี้ของแต่ละองค์ประกอบที่ชัดเจนยิ่งขึ้น และเพื่อให้ได้พฤติกรรมบ่งชี้ที่สอดคล้องกับช่วงวัยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จึงทำการศึกษาพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการมีจิตอาสา และกิจกรรมจิตอาสาของวัยรุ่นหรือเยาวชน

1.3 นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารมาวิเคราะห์ มาจัดระเบียบข้อมูล และสังเคราะห์ (ร่าง) องค์ประกอบและพฤติกรรมจิตอาสาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

2. การตรวจสอบความเหมาะสมของความหมาย องค์ประกอบ และพฤติกรรมบ่งชี้ของพฤติกรรมจิตอาสา

2.1 การตรวจสอบความเหมาะสมของ (ร่าง) องค์ประกอบและพฤติกรรมจิตอาสา ให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ประเมินความถูกต้อง และความเหมาะสมความหมาย องค์ประกอบ และพฤติกรรมบ่งชี้ รวมถึงความสอดคล้องกับธรรมชาติของนักเรียน ผ่านการประเมินความสอดคล้องรายข้อ (Item Objective Congruence) หรือ IOC ของแบบวัดพฤติกรรมจิตอาสาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยเป็นแบบวัดเชิงสถานการณ์แบบเขียนตอบที่ให้นักเรียนเขียนแสดง ดังนี้ (1) แนวโน้มพฤติกรรมการแสดงออก และ (2) การให้เหตุผลเชิงจริยธรรม ภายใต้สถานการณ์ที่มีความเชื่อมโยงกับชีวิตจริงของนักเรียน จำนวน 2 ฉบับ ฉบับละ 26 ข้อ ซึ่งผลการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 ท่านนั้น สรุปได้ว่า ความหมายของพฤติกรรมจิตอาสา องค์ประกอบของพฤติกรรมจิตอาสา ความหมายของแต่ละองค์ประกอบ และพฤติกรรมบ่งชี้ของแต่ละองค์ประกอบ มีความถูกต้อง เหมาะสม และสอดคล้องกับธรรมชาติของนักเรียน ขณะที่ในส่วนของแบบวัดพฤติกรรมจิตอาสาทั้ง 2 ฉบับที่พัฒนาขึ้น ข้อคำถามส่วนใหญ่ของแต่ละฉบับ มีผลการประเมินความสอดคล้องรายข้ออยู่ในระดับผ่านเกณฑ์ คือ IOC ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป มีเพียงบางข้อคำถามไม่ผ่านเกณฑ์ ฉบับละไม่เกิน 5 ข้อคำถาม

2.2 นำข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญไปปรับปรุงแก้ไข เพื่อจัดทำองค์ประกอบและพฤติกรรมจิตอาสาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่สมบูรณ์ รวมถึงปรับปรุงแก้ไขแบบวัดพฤติกรรมจิตอาสาทั้ง 2 ฉบับให้สอดคล้องกับความหมาย และพฤติกรรมบ่งชี้มากยิ่งขึ้น

ระยะที่ 2 การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาโดยใช้ทฤษฎีการร่วมรู้สึกสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ประกอบไปด้วย 2 ระยะ ได้แก่ ระยะพัฒนาโปรแกรม (R_1D_1) และระยะการทดลองนำร่องของโปรแกรม (R_2) ดังนี้

ระยะแรก พัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาโดยใช้ทฤษฎีการร่วมรู้สึกสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โปรแกรมที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการของโปรแกรม วัตถุประสงค์ของโปรแกรม เนื้อหา กิจกรรม การเรียนการสอน สื่อ วัสดุ และ อุปกรณ์ และการประเมินผลโปรแกรม โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษาค้นคว้าทฤษฎี แนวคิดจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาโปรแกรม

1.1 การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีการร่วมรู้สึกเพื่อพัฒนาโปรแกรม ซึ่งผู้วิจัยสรุปว่าการร่วมรู้สึก (Empathy) เป็นความสามารถในการรับรู้และเข้าใจถึงความคิด ความรู้สึก อารมณ์ และพฤติกรรมของบุคคลอื่น ด้วยการเชื่อมโยงกับสถานการณ์หรือประสบการณ์ที่บุคคลอื่นกำลังเผชิญ มีสาระสำคัญของทฤษฎีการร่วมรู้สึกของ Hoffman (1981, 2000, 2001) และ Stein (1970, 2008) ดังนี้ 1) การร่วมรู้สึก (Empathy) เป็นความสามารถในการรับรู้และเข้าใจถึงความคิด ความรู้สึก อารมณ์ และพฤติกรรมของบุคคลอื่น ด้วยการเชื่อมโยงกับสถานการณ์หรือประสบการณ์ที่บุคคลอื่นกำลังเผชิญ 2) การร่วมรู้สึกเกิดจากการรวมกันของกระบวนการทางปัญญา (Cognitive Process) และทางอารมณ์ (Affective Process)

เพื่อกระตุ้นการรับรู้และประมวลผลความคิด ความรู้สึก อารมณ์ และพฤติกรรมของบุคคลอื่น โดยกระบวนการที่ทำให้เกิดการร่วมรู้สึก เริ่มตั้งแต่การเผชิญหน้ากับสิ่งเร้า การเชื่อมโยงและตีความ ไปจนถึงตอบการตอบสนองเชิงอารมณ์และพฤติกรรม 3) การตอบสนองของบุคคลที่เกิดจากการร่วมรู้สึก มี 2 ลักษณะหลัก ได้แก่ (1) การตอบสนองแบบอัตโนมัติ เป็นการตอบสนองที่เกิดขึ้นแบบทันทีทันใด โดยไม่ต้องการการรับรู้ที่ชัดเจน ซึ่งเกิดขึ้นโดยไม่มีเจตนาและความตั้งใจ และ (2) การตอบสนองแบบสมัครใจ เป็นการตอบสนองที่เกิดขึ้นภายหลังจากการสังเกตและประมวลผลข้อมูลที่ได้จากสถานการณ์หรือประสบการณ์ที่เกิดขึ้นกับบุคคลอื่น ซึ่งเกิดขึ้นโดยมีเจตนา และความตั้งใจ 4) ประสบการณ์ในอดีตและปัจจุบันมีบทบาทสำคัญต่อการร่วมรู้สึกของบุคคล โดยประสบการณ์ที่สั่งสมมาทั้งในอดีตและปัจจุบัน จะสามารถช่วยเสริมสร้างการเชื่อมโยงกับบุคคลอื่นได้ดีขึ้น อันนำไปสู่การเข้าใจ และรับรู้ในระดับที่ลึกซึ้งมากขึ้น 5) ความคล้ายคลึงของประสบการณ์และคุณลักษณะส่วนบุคคลทำให้เกิดการร่วมรู้สึกได้ง่ายและรวดเร็วมากขึ้น เพราะบุคคลที่มีประสบการณ์หรือคุณลักษณะคล้ายกับบุคคลอื่น จะมีการเชื่อมโยงทางจิตวิทยา ทำให้มีโอกาสเปิดรับและเข้าใจได้ดีกว่า และ 6) การการตัดสินใจเป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงจากการร่วมรู้สึก ซึ่งการตัดสินใจของบุคคลขึ้นอยู่กับการใช้ความรู้สึกของตนเองและข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้อง โดยมีรูปแบบการตัดสินใจที่หลากหลาย เช่น การตัดสินใจโดยใช้เฉพาะความรู้สึกส่วนตัว การตัดสินใจโดยใช้ความรู้สึกกับข้อเท็จจริงร่วมกัน และการตัดสินใจโดยใช้ข้อเท็จจริง

จากนั้นผู้วิจัยนำสาระสำคัญของทฤษฎีมาวิเคราะห์เพื่อพัฒนาหลักการของทฤษฎีการร่วมรู้สึกสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย และนำหลักการของทฤษฎีที่ผ่านการคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์ของมาพัฒนาเป็นหลักการของโปรแกรมที่มีวัตถุประสงค์ของโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งมีหลักการของโปรแกรม ดังนี้

- 1) การเผชิญสถานการณ์จริงที่ต้องการความช่วยเหลือ
- 2) การเชื่อมโยงกับประสบการณ์และการสะท้อนตนเอง
- 3) การบูรณาการการคิดเชิงปัญญาและการตอบสนองเชิงอารมณ์
- 4) การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์และแลกเปลี่ยน
- 5) การประเมินสถานการณ์และตัดสินใจอย่างมีคุณธรรม
- 6) การสรุปผล เรียนรู้จากการปฏิบัติ และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

1.2 การสังเคราะห์ขั้นตอนของโปรแกรม โดยผู้วิจัยนำหลักการของโปรแกรมมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อให้ได้ขั้นตอนของโปรแกรม ทำให้ขั้นตอนของโปรแกรมที่มาจากทฤษฎีการร่วมรู้สึกที่ส่งผลต่อพฤติกรรมจิตอาสาของนักเรียนประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การสร้างความตระหนักในการร่วมรู้สึก 2) การเผชิญกับสถานการณ์และปัญหา 3) การสะท้อนคิดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบร่วมรู้สึก 4) การสร้างแนวทางปฏิบัติ 5) การคิดและปฏิบัติอย่างร่วมรู้สึก และ 6) การประเมินผลสู่การเปลี่ยนแปลง และกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนและการประเมินผลโปรแกรม ตามลำดับ

1.3 การกำหนดเนื้อหาของโปรแกรม ผู้วิจัยศึกษาบริบท สถานการณ์ทางด้านจิตอาสาของนักเรียนมัธยมศึกษาและจิตอาสาของคนในสังคมไทย รวมถึงสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การทำจิตอาสาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นในบริบทด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม และด้านวัฒนธรรม บริบทเหล่านี้ถูกนำมาพัฒนาเป็นเนื้อหาของโปรแกรม ประกอบไปด้วย การพัฒนาเยาวชนและส่งเสริมการเรียนรู้ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สาธารณสุขและคุณภาพชีวิต และศาสนาและศิลปวัฒนธรรม

1.4 การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ และแนวทางการจัดการเรียนรู้ของโปรแกรม ผู้วิจัยได้นำหลักการ ขั้นตอน และเนื้อหาของโปรแกรม มาออกแบบเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ของโปรแกรมที่จะถูกนำมาใช้ในชั่วโมงเสริมทักษะหรือกิจกรรมซ่อมเสริมของนักเรียน โดยกำหนดระยะเวลาจากระยะเวลาการเรียนรู้ 1 ภาคเรียน ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวนไม่เกิน 16 สัปดาห์ จึงกำหนดให้มี 4 หน่วยการเรียนรู้ และในหนึ่งหน่วยการเรียนรู้ประกอบไปด้วย 3 เรื่อง ตามบริบท คือ

ห้องเรียน โรงเรียน และชุมชน รวมเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งหมด 12 แผนการจัดการเรียนรู้ แผนละ 120 นาที โดยเรียงลำดับหน่วยการเรียนรู้จากเรื่องใกล้ตัวไปไกลตัวของนักเรียน และกิจกรรมการเรียนรู้ประกอบไปด้วย 6 ขั้นตอนของโปรแกรม

1.5 การออกแบบเอกสารประกอบโปรแกรม คือ ใบงานเรื่อง “กาลครั้งหนึ่ง.....ฉันเคย” แบบบันทึกการวางแผนแนวทางการปฏิบัติ และแบบบันทึกการสรุปและประเมินผลการปฏิบัติ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากนักเรียน ด้วยการบันทึกร่องรอยการเรียนรู้ระหว่างและหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละแผน โดยผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วนำมาพัฒนาเป็นข้อคำถามสำหรับนักเรียน บนพื้นฐานหลักการของโปรแกรม วัตถุประสงค์ และการประเมินผลโปรแกรม

2. การตรวจสอบคุณภาพของโปรแกรมโดยผู้เชี่ยวชาญ

2.1 การตรวจสอบคุณภาพของโปรแกรม โดยนำโปรแกรมเสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอน ด้านจิตวิทยา และด้านพฤติกรรมศาสตร์ ประเมินค่าความตรงตามเนื้อหา ทฤษฎี และวัตถุประสงค์ที่ได้ใช้ในการพัฒนา โดยการประเมินความสอดคล้องรายข้อ (Item Objective Congruence) หรือ IOC ซึ่งผลการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 ท่านนั้น มีดังนี้ 1) ประเด็นหลักการของโปรแกรม มีค่าเท่ากับ 1.00 2) ประเด็นวัตถุประสงค์ของโปรแกรม มีค่าเท่ากับ 1.00 3) ประเด็นขั้นตอนของโปรแกรม โดยขั้นที่ 1 การสร้างความตระหนักในการร่วมรู้สึก ขั้นที่ 3 การสะท้อนคิดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบร่วมรู้สึก และขั้นที่ 5 การคิดและการปฏิบัติอย่างร่วมรู้สึก มีค่าเท่ากับ 1.00 ส่วนขั้นที่ 2 การเผชิญกับสถานการณ์และปัญหา ขั้นที่ 4 การสร้างแนวทางปฏิบัติ และขั้นที่ 6 การประเมินผลสู่การเปลี่ยนแปลง มีค่าเท่ากับ 0.8 4) ประเด็นบทบาทนักเรียนและบทบาทผู้สอนเกือบทุกขั้นตอนของโปรแกรม มีค่าเท่ากับ 1.00 ยกเว้นขั้นที่ 5 การคิดและปฏิบัติอย่างร่วมรู้สึก มีค่าเท่ากับ 0.8 และ 5) ประเด็นการวัดและประเมินผล มีค่าเท่ากับ 1.00 จึงสรุปว่า ทั้ง 5 ประเด็นการประเมินมีความสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ที่ใช้พัฒนาโปรแกรมและมีความสอดคล้องกับพฤติกรรมจิตอาสา

2.2 การตรวจสอบคุณภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ของโปรแกรม โดยนำแผนการจัดการเรียนรู้ฉบับร่าง จำนวน 1 หน่วยการเรียนรู้ ให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ประเมินค่าความตรงตามเนื้อหา ทฤษฎี และวัตถุประสงค์ที่ได้ใช้ในการพัฒนา โดยการประเมินความสอดคล้องรายข้อ (Item Objective Congruence) หรือ IOC ซึ่งผลการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 ท่านนั้น มีดังนี้ 1) ประเด็นจุดประสงค์การเรียนรู้ ประเด็นกิจกรรมการเรียนรู้ ประเด็นสื่อการเรียนรู้ และประเด็นการวัดและประเมินผล มีค่าเท่ากับ 1.00 ยกเว้นประเด็นเนื้อหาสาระ มีค่าเท่ากับ 0.8 จึงสรุปว่าทั้ง 5 ประเด็น การประเมินมีความสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ที่ใช้พัฒนาโปรแกรมและมีความสอดคล้องกับพฤติกรรมจิตอาสา

2.3 การตรวจสอบคุณภาพของการสร้างใบงาน และแบบบันทึกการวางแผนแนวทางการปฏิบัติ และแบบบันทึกการสรุปและประเมินผลการปฏิบัติที่ใช้ในแผนการจัดการเรียนรู้ โดยนำใบงานและแบบบันทึกฉบับร่างจำนวน 1 หน่วย การเรียนรู้ ให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความตรงตามทฤษฎีที่ใช้ในการพัฒนาโปรแกรม และตรงตามวัตถุประสงค์ของใบงานและแบบบันทึก จากการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญ พบว่า ทุกข้อคำถามในใบงานและแบบบันทึกมีความตรงตามทฤษฎีและวัตถุประสงค์ โดยมีค่าตั้งแต่ 0.6 – 1.00 จึงสรุปว่าใบงานและแบบบันทึกมีความตรงตามทฤษฎีที่ใช้พัฒนา และตรงตามวัตถุประสงค์

2.4 การให้ข้อมูลป้อนกลับของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 ท่าน สามารถสรุปได้ว่า โปรแกรมมีจุดที่สามารถปรับปรุงและพัฒนาในประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้ 1) สาระสำคัญ หลักการ และขั้นตอนของโปรแกรม สังเคราะห์ให้เกิดความเชื่อมโยงไปสู่ทฤษฎีมากยิ่งขึ้น รวมถึงความเชื่อมโยงของแต่ละส่วน 2) บทบาทของนักเรียนและผู้สอน โดยระบุสิ่งที่นักเรียนต้องทำสิ่งที่ผู้สอนต้องทำ และสิ่งที่นักเรียนและผู้สอนต้องทำในแต่ละขั้นตอนของโปรแกรมให้ชัดเจน และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงมากขึ้น 3) แผนการจัดการเรียนรู้ ดำเนินการปรับจุดประสงค์การเรียนรู้ สาระสำคัญ เนื้อหา และกิจกรรมการเรียนรู้ของแต่ละแผน

ให้มีความสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ที่ใช้พัฒนาโปรแกรมและพฤติกรรมจิตอาสา และทำให้กิจกรรมแต่ละขั้นเป็นรูปธรรมต่อเนื่องกันมากขึ้น เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตนเอง จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงผู้อื่น สังคม และสถานการณ์ต่าง ๆ และ 4) ใบงานและแบบบันทึก แก่ไขข้อคำถามในใบงานและแบบบันทึกให้มีความสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ที่ใช้พัฒนาโปรแกรมพฤติกรรมจิตอาสา กิจกรรมการเรียนรู้ วัตถุประสงค์ของใบงานและแบบบันทึก และช่วงวัยของนักเรียน

ทั้งนี้ ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ซึ่งสามารถนำไปสังเคราะห์เป็นข้อมูลเพื่อพัฒนาโปรแกรม ดังนี้ 1) การระบุกรอบระยะเวลาของแต่ละขั้นตอน จะทำให้เห็นภาพการจัดกิจกรรมได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น 2) การนำเทคนิคและสื่อต่าง ๆ เข้ามาใช้ร่วมกับการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วม และ 3) ระวังเรื่องของประสบการณ์ด้านลบ หรือการมองในมุมที่ไม่ได้เป็นไปตามที่คาดหวัง อาจจะต้องเตรียมแนวทางหรือการรับมือกับ ความคิดเห็นมุมมอง และการกระทำที่เป็นความแตกต่างระหว่างบุคคลที่สามารถเกิดขึ้นได้ตลอด และหลุดออกจากกรอบที่วางไว้

ระยะสอง การทดลองนำร่อง เพื่อตรวจสอบว่าโปรแกรมที่พัฒนาขึ้นสามารถนำไปจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และนักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ตามหลักการและขั้นตอนของโปรแกรมกับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อธิบายได้ดังต่อไปนี้

1. ประชากร คือ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัด สพม. กท. 1 จำนวน 67 โรงเรียน โดยมีกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนแห่งหนึ่ง สังกัด สพม. กท. 1 เป็นโรงเรียนที่มีนโยบายสนับสนุนการเสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาแต่ยังไม่เป็นรูปธรรม โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 27 คน เนื่องจากข้อจำกัดของงานวิจัยที่โปรแกรมถูกนำไปใช้ในชั่วโมงเสริมทักษะหรือกิจกรรมซ่อมเสริมของนักเรียน และโปรแกรมมุ่งเน้นปรับพฤติกรรมของนักเรียนที่ไม่พึงประสงค์ให้มีแนวโน้มที่ดีขึ้น

2. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองนำร่อง ได้แก่ โปรแกรมเสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ และแบบวัดพฤติกรรมจิตอาสาจำนวน 2 ฉบับ ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นในระยะแรก ซึ่งผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญ และปรับปรุงแก้ไข

3. กระบวนการทดลองนำร่อง เริ่มจากให้นักเรียนกลุ่มตัวอย่างทำแบบวัดพฤติกรรมจิตอาสาฉบับแรกก่อนเข้าร่วมโปรแกรม (90 นาที) จากนั้นผู้วิจัยดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ในหน่วยการเรียนรู้ที่ 2 ของโปรแกรม จำนวน 4 ครั้ง ดังนี้ 1) ครั้งที่ 1 จัดกิจกรรมรู้ใจเขา เข้าใจเรา เป็นกิจกรรมปูพื้นฐานก่อนเข้าเรียนหน่วยการเรียนรู้ที่ 1 - 4 (60 นาที) 2) ครั้งที่ 2 จัดการเรียนรู้โดยแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 (120 นาที) 3) ครั้งที่ 3 จัดการเรียนรู้โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 (120 นาที) และ 4) ครั้งที่ 4 จัดการเรียนรู้โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3 (120 นาที) และสุดท้ายให้นักเรียนทำแบบวัดพฤติกรรมจิตอาสาฉบับสองก่อนเข้าร่วมโปรแกรม (90 นาที) ทั้งนี้สามารถสรุปผลการทดลองนำร่องในส่วนของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของโปรแกรม ได้ดัง Table 1

Table 1

Data obtained from pilot studies 1–3

ข้อมูลจากการทดลองนำร่องครั้งที่ 1-3

ประเด็นที่พบ	ปัญหาและอุปสรรค	แนวทางแก้ไข
1. การจัดการเรียนรู้ตามขั้นตอนของกิจกรรม	- การจัดการเรียนรู้ตามขั้นตอนยังไม่ค่อยต่อเนื่อง และนักเรียนยังไม่สามารถเชื่อมโยงวิเคราะห์ และสังเคราะห์สิ่งที่ได้ในแต่ละขั้นตอน ทำให้เกิดอุปสรรคในการวางแผนแนวทางปฏิบัติและการปฏิบัติตามแนวทาง	- ปรับรายละเอียดแต่ละขั้นตอนให้ชัดเจนว่าต้องทำอะไรบ้าง และทำอย่างไร และอธิบายให้นักเรียนเข้าใจก่อนลงมือทำ ร่วมกับการใช้กลวิธีเทคนิคต่าง ๆ กระตุ้นให้เกิดเชื่อมโยง วิเคราะห์ และสังเคราะห์ จนได้สิ่งที่สามารถนำไปใช้ได้ อย่างเหมาะสม เป็นประโยชน์
ภาษาที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้	- ข้อคำถามในแผนการจัดการเรียนรู้ ใบงาน แบบบันทึก และคำถามที่ใช้ระหว่างการจัดการเรียนรู้ ใช้ภาษาค่อนข้างยาก เป็นคำถามที่ซับซ้อน มีหลายประเด็น อีกทั้งบางคำถาม คล้ายคลึงหรือทับซ้อนกัน ทำให้เข้าใจยาก เข้าใจคลาดเคลื่อน	- ปรับแก้ภาษาที่ใช้ในข้อคำถามของแผนการจัดการเรียนรู้ ใบงาน แบบบันทึก และคำถามที่ใช้ระหว่างการจัดการเรียนรู้ ให้ชัดเจน และเข้าใจง่าย รวมถึงสกัดประเด็นที่ซ้ำซ้อน และไม่สำคัญออก อย่างไรก็ตามสามารถนำเทคนิคการใช้คำถามเข้ามาช่วยให้การสื่อสารดียิ่งขึ้น
ระยะเวลาที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้	- ระยะเวลาที่ใช้ไม่เป็นไปตามที่กำหนด บางขั้นตอนใช้เวลาสั้นเกินไป เช่น การอภิปราย และแลกเปลี่ยน บางขั้นตอนใช้เวลามากกว่าที่กำหนด เช่น การแสดงบทบาทสมมติ	- กำหนดกิจกรรมให้ยืดหยุ่นเหมาะสมกับเวลา บางขั้นตอนอาจไม่ต้องอภิปรายทุกคน ใช้การสอบถามความเหมือน ความต่างทางความคิด ความรู้สึก พฤติกรรม
สื่อที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้	รูปภาพ วิดีทัศน์ ที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ บางที่มีปัญหาความคมชัดของเสียง ภาพ บางที่ไม่ตอบโจทย์สิ่งที่ต้องการให้นักเรียนเรียนรู้นอกจากนี้แอปพลิเคชันออนไลน์ที่ใช้ยังมีข้อจำกัดบางประการ เช่น จำนวนคน	- คัดเลือกและสร้างสื่ออย่างละเอียด ให้ตอบโจทย์ และมีคุณภาพ ทั้งนี้อาจใช้สื่อหลายสื่อช่วยเสริมกัน ในส่วนแอปพลิเคชันหาวิธีแก้ไขข้อจำกัดเบื้องต้น เลือกแอปพลิเคชันตัวอื่นไว้ใช้สำรองในกรณีแก้ไขไม่ได้
การบันทึกข้อมูลการเรียนรู้ลงในใบงานและแบบบันทึก	- การบันทึกข้อมูลไม่ครบถ้วนทุกด้าน บันทึกไม่ตรงประเด็น รวมถึงข้อมูลที่บันทึกไม่ได้มาจากการเชื่อมโยง วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ที่ได้ในแต่ละขั้นตอนเท่าที่ควร	- ปรับแบบบันทึกและใบงานโดยใช้คำอธิบายที่ชัดเจน เหมาะสมกับวัยมากขึ้น และคอยให้คำแนะนำระหว่างบันทึก ร่วมกับการใช้กลวิธีเทคนิคต่าง ๆ เพื่อให้คิดอย่างลึกซึ้ง รอบด้าน

จากตารางข้างต้น พบว่า โปรแกรมที่พัฒนาขึ้น มีปัญหาและอุปสรรคในการนำไปจัดการเรียนรู้ ด้านระยะเวลา ความต่อเนื่องของขั้นตอนและกิจกรรม ภาษา สิ่งอำนวยความสะดวก ใบงานและแบบบันทึกกิจกรรม ผู้วิจัยได้นำปัญหามาวิเคราะห์และปรับปรุงแก้ไขปัญหา และนำไปทดลองใช้ครั้งที่ 4 พบว่า สามารถแก้ไขปัญหานั้นลดลง นักเรียนดำเนินกิจกรรมตามที่วางไว้แผนราบรื่นขึ้นภายในระยะเวลา 120 นาที นักเรียนเข้าใจคำถาม ตอบคำถามได้ครบถ้วน ชัดเจนขึ้น และสามารถวางแผนแนวทางการปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม มีความคิด ความรู้สึก ที่เข้าใจผู้อื่นอย่างลึกซึ้ง ซึ่งสะท้อนว่า นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ดีขึ้น ตามกระบวนการที่ออกแบบไว้ รวมถึงมีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมจิตอาสามากยิ่งขึ้น

ผลการวิจัย (Results)

1. ผลการสังเคราะห์องค์ประกอบและพฤติกรรมบ่งชี้ของพฤติกรรมจิตอาสาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

ผลการศึกษาความหมาย องค์ประกอบพฤติกรรม และพฤติกรรมบ่งชี้ขององค์ประกอบพฤติกรรมจิตอาสา (Volunteer Behavior) ของนักเรียนในช่วงวัยมัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้วิจัยสังเคราะห์ความหมายและพฤติกรรมบ่งชี้ ดัง Table 2

Table 2

The synthesis of definitions and behavioral indicators of upper secondary school students

การสังเคราะห์ความหมาย และพฤติกรรมบ่งชี้ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

พฤติกรรมจิตอาสา (Volunteer Behavior) หมายถึง การปฏิบัติตนของนักเรียนที่แสดงถึงความมีจิตอาสา สามารถวัดได้ด้วยแบบวัดพฤติกรรมจิตอาสา และแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับพฤติกรรมจิตอาสา แบ่งออกเป็น 4 องค์ประกอบ

องค์ประกอบ	พฤติกรรมบ่งชี้ที่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย
1. การเห็นแก่ผู้อื่น (Altruism) หมายถึง การปฏิบัติตนของนักเรียนที่แสดงออกถึงการให้กำลังใจ ปรารถนาดี เอื้ออาทรช่วยเหลือ แบ่งปัน และเสียสละต่อผู้อื่น กลุ่มบุคคล และชุมชน ด้วยความสมัครใจ และไม่หวังสิ่งตอบแทน	1. ให้กำลังใจ ปรารถนาดี และเอื้ออาทร เช่น นักเรียนคนอื่น คุณครู และบุคคลภายในชุมชน ทางวาจาและการกระทำ 2. ช่วยเหลือบุคคลภายในโรงเรียน เช่น นักเรียนคนอื่น คุณครู บุคคลภายในชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ ภายในโรงเรียนและชุมชน ทางวาจา ความคิด และการกระทำ 3. แบ่งปันทรัพย์สิน สิ่งของต่าง ๆ ให้กับบุคคลภายในโรงเรียน เช่น นักเรียนคนอื่น คุณครู บุคคลภายในชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ ภายในโรงเรียนและชุมชน 4. เสียสละเวลาของตนเองให้กับบุคคลภายในโรงเรียน เช่น นักเรียนคนอื่น คุณครู บุคคลภายในชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ ภายในโรงเรียนและชุมชน
2. การมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การปฏิบัติตนของนักเรียนที่แสดงออกถึงการเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการทำกิจกรรม งาน โครงการ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อบุคคลอื่น ชุมชน และสังคม ซึ่งเกิดขึ้นในลักษณะของการร่วมวางแผน จัด ประสานงาน และเข้าร่วม เพื่อให้ดำเนินการได้อย่างราบรื่นหรือบรรลุเป้าหมาย	1. ร่วมวางแผน จัด และประสานงานกิจกรรม งาน โครงการต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อโรงเรียนและชุมชน 2. เข้าร่วมกิจกรรม งาน โครงการสาธารณะประโยชน์หรือกิจกรรม งาน โครงการต่าง ๆ ที่หน่วยงานภายในหรือภายนอกโรงเรียนและชุมชนจัดขึ้น
3. การพัฒนา (Development) หมายถึง การปฏิบัติตนของนักเรียนที่แสดงออกถึงการแสวงหา และแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อมูล และประสบการณ์จากแหล่งต่าง ๆ มาพัฒนาตนเอง และบุคคลอื่น พร้อมทั้งการเปิดรับแนวคิด ทักษะ ความสามารถ และนวัตกรรม เพื่อนำไปเปลี่ยนแปลง และพัฒนาชุมชน และสังคม ประยุกต์ใช้ ริเริ่ม สร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ สำหรับการแก้ไข	1. แสวงหาความรู้ ข้อมูล และแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถ ทักษะ ของตนเอง และบุคคลภายในโรงเรียน เช่น นักเรียนคนอื่น และบุคคลภายในชุมชน 2. แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น และประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเอง โรงเรียน และชุมชน กับบุคคลภายในโรงเรียน เช่น นักเรียนคนอื่น คุณครู บุคคลภายในชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ ภายในโรงเรียนและชุมชน

องค์ประกอบ	พฤติกรรมบ่งชี้ที่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย
	3. เปิดรับและนำความรู้ แนวคิด แนวทาง ทักษะ ความสามารถ และนวัตกรรมใหม่ ๆ มาแก้ไขประเด็นหรือปัญหาในโรงเรียนและชุมชน 4. สร้างและพัฒนาสิ่งต่าง ๆ นวัตกรรมหรือสิ่งใหม่ ๆ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อโรงเรียนและชุมชน
4. การตระหนักถึงประโยชน์ส่วนรวม (Awareness of Public Interests) หมายถึง การปฏิบัติตนของนักเรียนที่แสดงออกถึงการดูแล รักษา ฟื้นฟู และปกป้องทรัพย์สินสิ่งของส่วนรวม การรณรงค์ เชิญชวนให้ผู้อื่นทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม โดยคำนึงถึงผลที่เกิดขึ้นแก่บุคคลอื่น ชุมชน และสังคมเป็นหลัก	1. คำนึงถึงผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่บุคคลภายในโรงเรียน เช่น นักเรียนคนอื่น คุณครู บุคคลภายในชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ ภายในโรงเรียนและชุมชนมากกว่าตนเอง 2. ดูแล รักษา ฟื้นฟู และปกป้องสถานที่สาธารณะและทรัพย์สินสมบัติส่วนรวมของโรงเรียนและชุมชน 3. รณรงค์หรือเชิญชวนให้บุคคลภายในโรงเรียน เช่น นักเรียนคนอื่น คุณครู บุคคลภายในชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ ภายในโรงเรียนและชุมชน ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อบุคคลอื่น โรงเรียนและชุมชน

2. ผลการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาโดยใช้ทฤษฎีการร่วมรู้สึกสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

2.1 พัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาโดยใช้ทฤษฎีการร่วมรู้สึกสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

ผลการวิจัยการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาโดยใช้ทฤษฎีการร่วมรู้สึกสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ หลักการ ขั้นตอน แนวทางการจัดการเรียนการสอน และโครงสร้าง มีรายละเอียดดังนี้

2.1.1 วัตถุประสงค์ของโปรแกรม คือ เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

2.1.2 หลักการของโปรแกรม ประกอบไปด้วย หลักการ 6 ประการ ซึ่งมาจากการสังเคราะห์ของหลักการของทฤษฎีการร่วมรู้สึก ดังนี้

1) การนำสถานการณ์ที่บุคคลตกอยู่ในสภาวะยากลำบากหรือต้องการความช่วยเหลือที่เป็นรูปธรรม และสัมพันธ์กับชีวิตจริงมาเสนอต่อนักเรียน และให้นักเรียนสำรวจ วิเคราะห์ สถานการณ์ เพื่อทราบถึงความต้องการของบุคคลที่แสดงออกมาผ่านความคิด ความรู้สึก อารมณ์ และพฤติกรรม

2) การให้นักเรียนใคร่ครวญเหตุการณ์ที่ใกล้เคียง และประสบการณ์ของตนเอง เชื่อมโยงกับสถานการณ์จริงที่เกิดขึ้นกับบุคคล เพื่อให้เข้าใจผู้อื่นอย่างลึกซึ้ง รวมทั้งการให้นักเรียนสะท้อนความคิดและอารมณ์ของตนเองที่มีต่อสถานการณ์และบุคคล

3) การให้นักเรียนฝึกการคิดเชิงปัญญาและการตอบสนองเชิงอารมณ์ร่วมกับการศึกษาสถานการณ์ที่มีผลกระทบต่อบุคคลในด้านต่าง ๆ ที่ระดับแตกต่างกัน ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านระยะเวลา เจตนา และการตัดสินใจของนักเรียน นำไปสู่การตอบสนองที่เหมาะสมกับบุคคลและสถานการณ์

4) การจัดสถานการณ์และบรรยากาศการเรียนรู้ที่สนับสนุนให้นักเรียนเกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล แลกเปลี่ยนเรียนรู้ความคิด ความรู้สึก และผลของการกระทำ ที่เหมือนหรือแตกต่างกันในมุมมองและประสบการณ์ที่หลากหลาย จะทำให้นักเรียนรู้สึกถึงความเป็นส่วนหนึ่ง ได้รับข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการคิดวิเคราะห์ และตัดสินใจที่จะเลือกช่วยเหลือและสนับสนุนผู้อื่น

5) การประเมินสถานการณ์อย่างเป็นระบบ พิจารณาถึงความรู้สึกของตนเองกับผู้อื่นร่วมกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น ช่วยให้นักเรียนตัดสินใจเลือกแสดงแนวโน้มของพฤติกรรมที่ถูกต้อง เกิดผลดีต่อผู้อื่นและสังคม บนพื้นฐานทางคุณธรรม จริยธรรม

6) การสรุปและประเมินผลที่เกิดขึ้นจากการตัดสินใจแสดงพฤติกรรมกับบุคคลและสังคมในสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งในด้านความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรม เพื่อเลือกใช้เป็นแนวปฏิบัติที่ดี เป็นการสร้างแรงจูงใจให้นักเรียน ทำให้เกิดการพัฒนาคุณลักษณะที่ดียิ่งขึ้น

2.1.3 ขั้นตอนของโปรแกรม ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ซึ่งมาจากการสังเคราะห์ของหลักการของโปรแกรมดังนี้

- 1) สร้างความตระหนักในการร่วมรู้สึก เป็นขั้นตอนที่ให้นักเรียนฝึกการรับรู้ วิเคราะห์ และตอบสนองอย่างเหมาะสมต่อสถานการณ์ และสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของการร่วมรู้สึก
- 2) การเผชิญกับสถานการณ์และปัญหา เป็นขั้นตอนที่ให้นักเรียนสังเกต วิเคราะห์ สถานการณ์หรือปัญหาที่สะท้อนว่าผู้อื่นตกอยู่ในสภาวะยากลำบาก และประเมินผลที่จะเกิดร่วมกับความต้องการของบุคคลในสถานการณ์
- 3) การสะท้อนคิดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบร่วมรู้สึก เป็นขั้นตอนที่ให้นักเรียนทบทวนเหตุการณ์ และประสบการณ์เดิม จากนั้นวิเคราะห์ เชื่อมโยงความคิดและความรู้สึกของตนเองต่อสถานการณ์และบุคคล และนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- 4) การสร้างแนวทางปฏิบัติ เป็นขั้นตอนที่ให้นักเรียนรวบรวม และสังเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ มาใช้วางแผนแนวทางการปฏิบัติในสถานการณ์ที่เผชิญ โดยใช้การร่วมรู้สึก จากนั้นนำแนวทางมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อประกอบการตัดสินใจสร้างแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมของตนเอง
- 5) การคิดและปฏิบัติอย่างร่วมรู้สึก เป็นขั้นตอนที่ให้นักเรียนพิจารณาแนวโน้มของความสำเร็จของแนวทางปฏิบัติ และผลที่จะเกิดขึ้นดำเนินการตามแนวทางการปฏิบัติบนพื้นฐานคุณธรรมจริยธรรมด้วยความเอาใจใส่เห็นอกเห็นใจ
- 6) การประเมินผลสู่การเปลี่ยนแปลง เป็นขั้นตอนที่ให้นักเรียน สรุปและประเมินผลการปฏิบัติของตนเอง และผลกระทบที่มีต่อตนเองและผู้อื่น และนำสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการปฏิบัติมาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ พร้อมสร้างการเปลี่ยนแปลงภายในตนเอง

2.1.4 แนวทางการจัดการเรียนการสอนของโปรแกรม ดำเนินการดังนี้

1) ในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้จะประกอบไปด้วย 6 ขั้นตอนของโปรแกรม โดยนักเรียนจะเรียนรู้ผ่านการทำกิจกรรมเรียนรู้ทั้ง 6 ขั้นตอน และสิ้นสุดด้วยการบันทึกการเรียนรู้ผ่านใบงานและแบบบันทึก ซึ่งการเรียนรู้แต่ละบทเรียนจะเป็นการเรียนรู้ผ่านสถานการณ์ เหตุการณ์ที่เป็นปัญหาของบุคคลหรือชุมชน และต้องได้รับการแก้ไข ช่วยเหลือ ให้ดีขึ้น โดยผู้สอนเป็นผู้นำเสนอเรื่องราวที่นักเรียนต้องเรียนรู้ผ่านโปรแกรม ใน 1 แผนการจัดการเรียนรู้ มี 2 สถานการณ์หรือเหตุการณ์ที่สอดคล้องกัน โดยนักเรียนจะเผชิญสถานการณ์หรือเหตุการณ์ที่เป็นปัญหาแรกในขั้นตอนที่ 1 ของโปรแกรม และแสดงบทบาทสมมติสะท้อนแนวทางการปฏิบัติ จากนั้นจะเผชิญกับเหตุการณ์ที่เป็นปัญหาที่สองในขั้นตอนที่ 2 และเรียนรู้ตามขั้นตอนที่ 3-4 ภายใต้การเชื่อมโยงกับขั้นตอนที่ 1 และประสบการณ์ของนักเรียน จนได้แนวทางปฏิบัติที่เหมาะสม เมื่อถึงขั้นตอนที่ 5 นักเรียนต้องคิดและลงมือปฏิบัติตามแนวทางปฏิบัติที่วางไว้บนพื้นฐานการร่วมรู้สึก จากนั้นนำผลการปฏิบัติมาอภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสรุปบทเรียนเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง

2) บทบาทผู้สอนในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้ ประกอบไปด้วย การนำนักเรียนเผชิญสถานการณ์ เหตุการณ์ ตามขั้นตอนการเรียนรู้ของโปรแกรม สนับสนุน ช่วยเหลือนักเรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การตั้งคำถาม การนำอภิปราย การสรุป การกระตุ้นให้เกิดการร่วมรู้สึกอย่างลึกซึ้ง การช่วยนักเรียนให้คิดและสร้างแนวทางปฏิบัติที่แก้ปัญหาได้ เพื่อให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ตามขั้นตอนของโปรแกรมที่กำหนดไว้ และบทบาทของนักเรียน คือ การเรียนรู้ผ่านสถานการณ์ เหตุการณ์ตามกระบวนการร่วมรู้สึก การคิดและเชื่อมโยงประสบการณ์ ข้อมูลต่าง ๆ การอภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การวางแผนแนวทางการปฏิบัติที่ตอบสนองความคิด ความรู้สึก พฤติกรรม และความต้องการของบุคคล ชุมชน และสรุปผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง

2.1.5 โครงสร้างของโปรแกรม ที่จะถูกนำมาใช้ในชั่วโมงเสริมทักษะหรือกิจกรรมซ่อมเสริมของนักเรียน ประกอบไปด้วย หน่วยการเรียนรู้ กิจกรรม และเนื้อหาการเรียนรู้ โดยมีหน่วยการเรียนรู้ 4 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ การพัฒนาเยาวชนและส่งเสริมการเรียนรู้ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สาธารณสุขและคุณภาพชีวิต และศาสนาและศิลปวัฒนธรรม และในหนึ่งหน่วยการเรียนรู้ มี 3 เรื่อง ตามบริบท คือ บริบทในห้องเรียน บริบทในโรงเรียน และบริบทในชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้เรียงลำดับหน่วยการเรียนรู้ และเนื้อหาย่อย ตั้งแต่เรื่องใกล้ตัวออกไปไกลตัวนักเรียน แต่ละเนื้อหาย่อยใช้เวลา 120 นาที รวมเวลา 1 หน่วยใช้เวลา 360 นาที และทำแบบทดสอบก่อนและหลังเรียนครั้งละ 60 นาที โดยปรับลดเวลาจากเดิมครั้งละ 90 นาที เนื่องจากระยะเวลาออกไปอาจทำให้นักเรียนเกิดการเหนื่อยล้า มีรายละเอียดดังตารางที่ 3

2.2 ผลการทดลองนำร่อง ส่วนของแบบวัดพฤติกรรมจิตอาสา ได้ข้อสรุปว่า โดยแบบวัดพฤติกรรมจิตอาสาฉบับแรกมีค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.68 และฉบับที่สองมีค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.76 คำนวนจากสูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ซึ่งนักเรียนใช้เวลาทำแบบวัดโดยเฉลี่ยประมาณ 60 นาที ต่อครั้ง จึงเป็นเหตุผลในการปรับแก้เวลาตามที่กล่าวข้างต้น และจากผลการทดลองนำร่องในส่วนของการทดลองโปรแกรมครั้งที่ 4 ซึ่งผ่านการแก้ไข ปรับปรุงประเด็นที่เกิดขึ้น ในการทดลองนำร่องครั้งที่ 1 - 3 ใช้เป็นฐานในการปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ตามขั้นตอนของโปรแกรม แผนการจัดการเรียนรู้ ภาษาที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ ใบงาน และแบบบันทึก ความสอดคล้องของกิจกรรมและระยะเวลา ความเหมาะสมของสถานการณ์ เหตุการณ์ ความเหมาะสมและคุณภาพของสื่อ รูปแบบใบงานและแบบบันทึก และการวัดและประเมินผล เพื่อให้สามารถนำโปรแกรมไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนกับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายได้ตามที่โปรแกรมกำหนดไว้ และเกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม

Table 3

Structure of the Program

โครงสร้างของโปรแกรม

ลำดับที่	หน่วยการเรียนรู้	เรื่อง	เนื้อหาสาระ
1	แนะนำโปรแกรม และ Pre-test		
2	กิจกรรมรู้ใจเรา เข้าใจเรา (เป็นกิจกรรมปูพื้นฐานก่อนเข้าเรียน แต่ละหน่วยการเรียนรู้ ตามขั้นตอนของโปรแกรม ข้อ 1.1 และ 1.2)	เพื่อนคู่คิด มิตรคู่ทำ	- กระบวนการร่วมรู้สึก และรูปแบบการตอบสนองแบบร่วมรู้สึก - ประโยชน์และความสำคัญของการร่วมรู้สึก
3	เปลี่ยนคุณเป็นคนใหม่ด้วยมือเรา	เพื่อนคู่คิด มิตรคู่ทำ	- ค้นหา เข้าใจ ตนเองและผู้อื่น
4	เปลี่ยนคุณเป็นคนใหม่ด้วยมือเรา	เติมฝัน แบ่งปันความสำเร็จจากรุ่นสู่รุ่น	- ความสามารถพิเศษ และการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
4	เปลี่ยนคุณเป็นคนใหม่ด้วยมือเรา	เติมฝัน แบ่งปันความสำเร็จจากรุ่นสู่รุ่น	- เส้นทางการศึกษาต่อและการประกอบอาชีพ
5	เปลี่ยนคุณเป็นคนใหม่ด้วยมือเรา	เติมฝัน แบ่งปันความสำเร็จจากรุ่นสู่รุ่น	- ค้นหาแรงบันดาลใจสู่การพัฒนาตนเองและผู้อื่น
5	เปลี่ยนคุณเป็นคนใหม่ด้วยมือเรา	สร้างคนให้เก่ง เพื่อคืนพลังสู่ชุมชน	- การเรียนรู้ตลอดชีวิตและชุมชนแห่งการเรียนรู้
6	เปลี่ยนคุณเป็นคนใหม่ด้วยมือเรา	สร้างคนให้เก่ง เพื่อคืนพลังสู่ชุมชน	- ทักษะชีวิตที่สำคัญของคนในชุมชน
6	ดูแลโลกจากภายนอกสู่ภายใน	ห้องเรียนสะอาด	- การทำความสะอาดห้องเรียน
		บรรยากาศน่าเรียน	- การใช้น้ำ ไฟ พัดลม/เครื่องปรับอากาศ ในห้องเรียนอย่างเหมาะสม
7			

ลำดับที่	หน่วยการเรียนรู้	เรื่อง	เนื้อหาสาระ
7	ดูแลโลกจากภายนอกสู่ภายใน	เติมชีวิตชีวาให้โรงเรียน	- การแยกขยะให้ถูกประเภทและถูกวิธี
8		ด้วยพื้นที่สีเขียวสะอาด	- การปลูกและดูแลรักษาต้นไม้ในโรงเรียน
8	ดูแลโลกจากภายนอกสู่ภายใน	พริกขี้หนูให้สดชื่นคื่น	- การรู้จักใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่าง
9		สมดุลสู่ธรรมชาติ	คุ้มค่า - การรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และ สิ่งแวดล้อมในชุมชน
9	คุณภาพชีวิตดี ชีวิตเป็นสุข	คืนความสุข (กาย ใจ) ให้	- อาหารเพื่อสุขภาพและโภชนาการที่เหมาะสม
10		ห้องเรียน	- การจัดการความเครียดและโรคซึมเศร้า
10	คุณภาพชีวิตดี ชีวิตเป็นสุข	เครือข่ายโรงเรียน หัวใจ	- การดูแลสุขภาพอนามัยของตนเองและผู้อื่น
11		สดใส	- การปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกับผู้อื่น
11	คุณภาพชีวิตดี ชีวิตเป็นสุข	สร้างคนสุขภาพดี สุวิถี	- การป้องกันโรคติดต่อและภัยสุขภาพในชุมชน
12		ชุมชนคุณภาพ	- รู้ทันภัยยาเสพติด และอบายมุขต่าง ๆ
12	สืบสานสืบทอดศิลป์	กระเจ๊กสะท้อนธรรม ประตุ	- พิธีกรรมทางศาสนา และประเพณีสำคัญในท้องถิ่น
13		สะท้อนไทย	- มารยาทไทยและมารยาทในสังคม
13	สืบสานสืบทอดศิลป์	ปันคนดีด้วยพื้นดินถิ่น	- การปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี
14		กำเนิด	- ปรากฏณ์ชาวบ้าน แหล่งเรียนรู้ทรงคุณค่า
14	สืบสานสืบทอดศิลป์	ร่องรอยแห่งรากเหง้า	- การดูแลรักษา และทำนุบำรุงศาสนสถานและสถานที่
15		ผูกสายใยรักและศรัทธา	สำคัญทางศิลปวัฒนธรรม - การอนุรักษ์สืบสานประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญา ท้องถิ่นในชุมชน
15	Post-test		

อภิปรายผล (Discussions)

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้วิจัยขอเสนอประเด็นการอภิปรายตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้แก่ (1) องค์ประกอบของพฤติกรรมจิตอาสาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย และ (2) การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาโดยใช้ทฤษฎี การเรียนรู้ดังนี้

1. องค์ประกอบของพฤติกรรมจิตอาสา ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมจิตอาสาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ การเห็นแก่ผู้อื่น การมีส่วนร่วม การพัฒนา และการตระหนักถึงประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งสะท้อนว่า พฤติกรรมจิตอาสาเป็นพฤติกรรมเชิงสังคมที่มีหลายมิติ ครอบคลุมทั้งด้านความคิด ความรู้สึก การมีส่วนร่วมทางสังคม และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม (Prosocial Behavior) ที่อธิบายว่า พฤติกรรมช่วยเหลือผู้อื่นเกิดจากการรับรู้ความต้องการของผู้อื่นและแรงจูงใจภายในของบุคคล (Batson, 2011) และเมื่อพิจารณาแต่ละองค์ประกอบ องค์ประกอบที่ 1 การเห็นแก่ผู้อื่น สะท้อนถึงแรงจูงใจของนักเรียนในการช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง Empathy-altruism hypothesis ที่เสนอว่า ความรู้สึกเห็นอกเห็นใจผู้อื่นเป็นแรงผลักดันสำคัญของพฤติกรรมช่วยเหลือ (Batson et al., 1988) ในขณะที่ องค์ประกอบที่ 2 การมีส่วนร่วม แสดงถึงบทบาทการเข้าร่วมกิจกรรม

เพื่อสังคมของนักเรียน ตามที่งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาพลเมืองของเยาวชนสรุปไว้ว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนจะช่วยส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมและการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ (Youniss & Yates, 1997) นอกจากนี้ องค์ประกอบที่ 3 การพัฒนา และองค์ประกอบที่ 4 การตระหนักถึงประโยชน์ส่วนรวม ยังสะท้อนการเชื่อมโยงระหว่างการเรียนรู้ การพัฒนาตนเอง และความรับผิดชอบต่อสังคม สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านการมีส่วนร่วมในสถานการณ์จริง (Kolb, 1984) และแนวคิดความเป็นพลเมืองเชิงรุกที่เน้นการตระหนักถึงประโยชน์ส่วนรวมของสังคม (Westheimer & Kahne, 2004)

2. การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสา ผลการวิจัยพบว่า โปรแกรมที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย หลักการสำคัญ 6 ประการ และกระบวนการเรียนรู้ 6 ขั้นตอน โดยมุ่งพัฒนาการรับรู้ ความรู้สึก และการกระทำของนักเรียนผ่านกระบวนการร่วมรู้สึก การออกแบบโปรแกรมขั้นที่ 1 สร้างความตระหนักในการร่วมรู้สึก ขั้นที่ 2 การเผชิญกับสถานการณ์และปัญหา และขั้นที่ 3 การสะท้อนคิดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบร่วมรู้สึก ถือเป็นกระบวนการที่ช่วยให้นักเรียนเกิดการเชื่อมโยงประสบการณ์ของตนเองกับสถานการณ์ของผู้อื่น มีความสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ของ Bandura (1986) และการออกแบบโปรแกรมขั้นที่ 4 การสร้างแนวทางปฏิบัติ ขั้นที่ 5 การคิดและปฏิบัติอย่างร่วม และขั้นที่ 6 การประเมินผลสู่การเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นกระบวนการที่ฝึกให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิด อารมณ์ ทำให้พฤติกรรมของบุคคลเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะของการแสดงพฤติกรรมเอื้อต่อสังคม อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงบุคคลอื่นและสังคมอีกด้วย สอดคล้องกับทฤษฎีทางด้านพฤติกรรมของมนุษย์ของ Fishbein and Ajzen (2011) นอกจากนี้กระบวนการทั้ง 6 ขั้นตอนที่กำลังมาข้างหน้า ยังสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้เชิงสะท้อนคิดที่เน้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์และการไตร่ตรอง (Dewey, 1938; Schön, 1983)

3. ผลการทดลองนำร่องสะท้อนว่า โปรแกรมที่พัฒนาขึ้นนั้นสามารถนำไปใช้จัดการเรียนรู้กับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายได้จริง นักเรียนสามารถปฏิบัติตามขั้นตอนของโปรแกรมที่ออกแบบไว้อย่างครบถ้วน อีกทั้งโปรแกรมยังช่วยส่งเสริมให้นักเรียนเข้าใจผู้อื่นและพัฒนาแนวทางการช่วยเหลือผู้อื่นมากขึ้น เนื่องจากออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่มีลักษณะเฉพาะ เลือกใช้เนื้อหาที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้นจริงของกลุ่มตัวอย่างและสังคม (Boyle, 1981) อย่างไรก็ตาม ยังจำเป็นต้องปรับปรุงบางประเด็น เช่น ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม ภาษา สื่อที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ และการบริหารเวลา ทั้งนี้การปรับปรุงโปรแกรมอย่างต่อเนื่องถือเป็นลักษณะสำคัญของการพัฒนาโปรแกรมทางการศึกษาในกระบวนการวิจัยและพัฒนา (Gall et al., 2007)

จากประเด็นที่อภิปรายข้างต้นสรุปว่า ผลการวิจัยครั้งนี้จะช่วยขยายความเข้าใจเกี่ยวกับองค์ประกอบของพฤติกรรมจิตอาสาในบริบทของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย และเสนอแนวทางการออกแบบโปรแกรมการเรียนรู้ที่ใช้ทฤษฎีการร่วมรู้สึกเป็นฐานเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมจริยธรรมและจิตสาธารณะของนักเรียน

ข้อเสนอแนะ (Recommendations)

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 โปรแกรมที่พัฒนาขึ้นเหมาะใช้เป็นต้นแบบในการกำหนดนโยบาย แผนพัฒนา หลักสูตร โครงการ และกิจกรรมสำหรับเสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาให้กับครู อาจารย์ สถาบันการศึกษา และ หน่วยงานที่มีบทบาทด้านการพัฒนา และส่งเสริมคุณลักษณะเด็กและเยาวชน

1.2 โปรแกรมที่พัฒนาขึ้นนี้เป็นโปรแกรมเฉพาะสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่มีกลุ่มตัวอย่างเป็นโรงเรียนหญิงล้วนที่มีบริบทการเรียนรู้ และชีวิตประจำวันต่างจากโรงเรียนทั่วไป การนำโปรแกรมไปปรับใช้กับบริบทอื่น ๆ จึงควรปรับปรุง พัฒนาเหตุการณ์ สถานการณ์ กิจกรรม ให้เหมาะสมกับบริบทที่นำไปใช้ทั้งช่วงวัย สภาพปัญหา และบริบทการเรียนรู้

1.3 องค์ประกอบและพฤติกรรมบ่งชี้ของพฤติกรรมจิตอาสาที่สังเคราะห์ขึ้น เป็นองค์ประกอบและพฤติกรรมบ่งชี้เฉพาะสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย การนำองค์ประกอบและพฤติกรรมบ่งชี้ไปปรับใช้กับนักเรียนช่วงวัยอื่น สามารถนำไปปรับปรุงหรือพัฒนาให้เหมาะสมสอดคล้องกับพัฒนาการของช่วงวัย และแนวโน้มของรูปแบบกิจกรรมจิตอาสาของช่วงวัยนั้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ศึกษาประสิทธิภาพของโปรแกรมในการพัฒนาพฤติกรรมจิตอาสาด้วยการเก็บข้อมูลในรูปแบบอื่น ๆ โดยใช้รูปแบบการวิจัย รวมถึงการติดตามผลในระยะยาว เพื่อศึกษาความคงทนของพฤติกรรมจิตอาสาที่เกิดขึ้น

2.2 โปรแกรมที่พัฒนาขึ้นเป็นโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมจิตอาสาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายเท่านั้น ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการส่งเสริมพฤติกรรมจิตอาสาให้บริบทที่หลากหลาย ทุกเพศ เช่น นำโปรแกรมไปใช้กับรายวิชา เลือกเสรี รายวิชาลูกเสือ เนตรนารี ที่มีนักเรียนต่างระดับชั้น นำโปรแกรมไปใช้กับสถานศึกษาที่เป็นสหศึกษา เป็นต้น

2.3 เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินพฤติกรรมจิตอาสา เป็นเครื่องมือที่ให้นักเรียนเป็นผู้ตอบคำถามจากสถานการณ์เพียงอย่างเดียว ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไปสามารถออกแบบและพัฒนาเครื่องมือรูปแบบอื่น ๆ สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยอาศัยองค์ประกอบและพฤติกรรมบ่งชี้ที่สังเคราะห์ขึ้นเป็นรากฐาน

References

- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Prentice-Hall.
- Batson, C. D., Dyck, J. L., Brandt, J. R., Batson, J. G., Powell, A. L., McMaster, M. R., & Griffitt, C. (1988). Five studies testing two new egoistic alternatives to the empathy-altruism hypothesis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 55(1), 52–77. DOI: 10.1037/0022-3514.55.1.52
- Batson, C. D. (2011). *Altruism in humans*. Oxford University Press.
- Boyle, P. G. (1981). *Planning better programs*. McGraw-Hill.
- Center for Morality Promotion (Public Organization). (2019). *Research report on the survey of life assets of Thai children and youth aged 12–18 years*. Moral Center (Public Organization). [in Thai]
- Center for Morality Promotion (Public Organization). (2021). *Research report on the survey of life assets of Thai children and youth aged 12–18 years*. Moral Center (Public Organization). [in Thai]
- Chomya, R. (2021). *Encyclopedia of Behavioral Science, Mahasarakham University: Concise edition*. Sarakham Printing. [in Thai]
- Chuan Chen, F., & Hwan Shyr, Y. (2021). Enhance Volunteering Education Through Overseas Volunteer Service. *SAGE Open*, 11(4), 1-12. DOI: 10.1177/215824402111061519
- Chuanwanlee, W. (2000). Emotional Intelligence and Education. In A. Sukharom, W. Chuanwanlee, & O. Chchochom (Eds.), *Academic Articles on Emotional Intelligence* (pp. 65-74). Desktop Printing.
- Clary, E. G., & Snyder, M. (1991). A functional analysis of altruism and prosocial behavior: The case of volunteerism. In *Prosocial behavior*. Sage Publications.
- Dewey, J. (1938). *Experience and education*. Macmillan.
- Egan, G. (1986). *The Skilled Helper : A Systematic Approach to effective Helping* (3rd ed.). Brooks/Cole Publishing Company.

- Fishbein, M., & Ajzen, I. (2011). *Predicting and changing behavior: The reasoned action approach*. Psychology Press.
- Gall, M. D., Gall, J. P., & Borg, W. R. (2007). *Educational research: An introduction* (8th ed.). Pearson Education/Allyn & Bacon.
- Goleman, D. (1998). *Working with Emotional Intelligence*. Bloomsbury Publishing.
- Hoffman, M. L. (1977). Sex differences in empathy and related behaviors. *Psychological Bulletin*, 84(4), 712-722. DOI: 10.1037/0033-2909.84.4.712
- Hoffman, M. L. (1981). Is altruism part of human nature? *Journal of Personality and Social Psychology*, 40(1), 121-137. DOI: 10.1037/0022-3514.40.1.121
- Hoffman, M. L. (2000). *Empathy and moral development: Implications for caring and justice*. Cambridge University Press.
- Hoffman, M. L. (2001). *Toward a comprehensive empathy-based theory of prosocial moral development*. In A.C. Bohart & D. J. Stipek (Eds.), *Constructive & destructive behavior: Implications for family, school, & society* (pp. 61-86). American Psychological Association.
- Kaemkate, W. (2008). *Behavioral science research methodology* (2nd ed.). Chulalongkorn University Press.
- Khon Thai Foundation. (2014). *Khon Thai Monitor 2014: Youth Today*. http://khonthaifoundation.org/wpcontent/files/5___Full_version_2557.pdf
- Khotthanam, K., & Thamronsotthitsakul, K. (2019). The Effect of Experiential Learning Activities by Using Role Models in Public Mind Behaviors of Elementary 4-6 Students Watyang (Meemanawittaya) School in Phitsanulok Province. *The Golden Teak: Humanity and Social Science Journal*, 25(3), 173-186. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/tgt/article/view/219130> [in Thai]
- Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Prentice-Hall.
- Mehrabian, A., & Epstein, N. (1972). A measure of emotional empathy. *Journal of personality*, 40(4), 525-543. DOI: 10.1111/j.1467-6494.1972.tb00078.x
- Ministry of Education. (2019). *National Education Act (No. 4), B.E. 2562*. Ministry of Education. [in Thai]
- National Committee on the Promotion of Child and Youth Development. (2018). *The 2nd National Child and Youth Development Plan B.E. 2560-2564 (2017-2021) (Integrating the 2nd National Child and Youth Development Action Plan B.E. 2560-2564 (2017-2021))* (2nd ed.). J.S. Printing. [in Thai]
- National Moral Promotion Committee. (2016). *National Moral Promotion Master Plan No. 1 (2016-2022)*. Moral Promotion Center (Public Organization). [in Thai]
- National Strategy Committee. (2018). *The 20-Year National Strategy (2018-2037)*. Office of the National Economic and Social Development Council. [in Thai]
- Nowakowska, I. (2022). Volunteerism in the last year as a moderator between empathy and altruistic social value orientation: an exploratory study. *Current Issues in Personality Psychology*, 10(1), 10-20. DOI: 10.5114/cipp.2021.108258

- Nuansri, M. (2019). Development of a Norm of the student teacher's volunteer spirits scale of Rajabhat University. *Journal of Graduate Studies Valaya Alongkron Rajabhat University*, 13(2), 122–135. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JournalGradVRU/article/view/152837> [in Thai]
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2016). *The Twelfth National Economic and Social Development Plan (2017–2021)*. Office of the National Economic and Social Development Council. [in Thai]
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2022). *The Thirteenth National Economic and Social Development Plan (2023–2027)*. Office of the National Economic and Social Development Council. [in Thai]
- Office of the Permanent Secretary, Ministry of Education. (2023). *Moral Promotion Plan of the Ministry of Education Phase 2 (2021–2027)*. Office of the Permanent Secretary, Ministry of Education. [in Thai]
- Office of the Royal Society. (2021). *Dictionary of Education Terms, Royal Society Edition* (2nd ed.). Office of the Royal Society. [in Thai]
- Roekarun, P. (2005). *Moral characteristics of late adolescents with volunteer behaviors* [Master's thesis, Chulalongkorn University]. <https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/52202/> [in Thai]
- Schön, D. A. (1983). *The reflective practitioner: How professionals think in action*. Basic Books.
- Seesathan, W. (2014). *Development of a volunteer mind scale for lower secondary school students based on Kohlberg theory of moral reasoning ability* [Master's thesis, Chulalongkorn University]. <https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/35777/> [in Thai]
- Shi, Y., Zhang, S. E., Fan, L., & Sun, T. (2020). What motivates medical students to engage in volunteer behavior during the COVID-19 outbreak? A large cross-sectional survey. *Front. Psychol.* 11, 569765. DOI: 10.3389/fpsyg.2020.569765
- Stein, E. (1970). *On the problem of empathy* (W. Stein, Trans., Rev. ed.). Springer.
- Stein, E. (2008) [1917]. *Zum Problem der Einfühlung*. Verlag Herder
- The Royal Institute. (2007). *Phonchananukrom sap chittawitthaya* [Dictionary of psychology]. The Royal Institute.
- Tiyao, B. (2018). *Volunteer Spirit Movement: The Socialization of Youth Self-Development in Bangkok Metropolitan Region* [Doctoral dissertation]. Mahachulalongkornrajavidyalaya University. [in Thai]
- Tupwong, K. (2009). *Volunteer behavior of university students in Krung Thep Maha Nakhon* [Master's thesis, Chulalongkorn University]. <https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/51983/> [in Thai]
- Westheimer, J., & Kahne, J. (2004). What kind of citizen? The politics of educating for democracy. *American Educational Research Journal*, 41(2), 237–269. DOI: 10.3102/00028312041002237
- Youniss, J., & Yates, M. (1997). *Community service and social responsibility in youth*. University of Chicago Press.